
OCENE IN POROČILA

Zvonko Kovač: *Meduknjiževna tumačenja*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo (Biblioteka Književna smotra), 2005. 206 str.

V spremni besedi leta 1990 izdane knjige *Od riječi do znaka* hrvaškega slovenista Ivana Cesarja je Matjaž Kmecl o zagrebški slovenistiki zapisal, da je postala »miniaturen, vendar ambiciozen, sposoben, spoštovanja vreden slovenistični center izven Slovenije«, petnajst let pozneje pa je ob priložnosti okrogle mize *Ob meji in čez njo (Slovenistika na tujih univerzah)* v kongresnem zborniku slovenskega slavističnega kongresa v Lendavi bil objavljen podatek, da je na Oddelku za južnoslovanske jezike in književnosti zagrebške Filozofske fakultete »v zadnjih šestih letih bil študij slovenskega jezika in književnosti vpisan kot najpogostejša kombinacija«. V letu 125-letnice prisotnosti slovenistike v Zagrebu (začelo se je leta 1880, šest let po ustanovitvi zagrebške univerze, s predavanjem Frana Celestina o Prešernu) je omenjeno dejstvo bilo razveseljivo skupaj z izidom »prve (tudi) slovenistične« knjige predstojnika zagrebške katedre za primerjalno zgodovino južnoslovanskih jezikov in književnosti, prof. dr. Zvonka Kovača.

Ne samo zato, ker je, kot je v omenjenem zborniku avtor sam zapisal, slovenistiko prevzel »skoraj naključno«, pričujoča knjiga ni zgolj slovenistična in ne prva, kakor tudi njen avtor ni le slovenist. Da se je v raziskovalnem polju enega od utemeljiteljev povsem nove literarnovedne discipline, komparativne jugoslavistike, ki se z znanstvenim preučevanjem jugoslovanskih književnosti ukvarja s sodobnimi komparativnimi metodami (kakor je zapisano v avtorjevi knjigi *Interpretacijski kontekst* iz leta 1987), znašla tudi slovenska

književnost, pa tudi ni zgolj naključje in med drugim zaradi razpada skupne države ne le posledica nastalih razmer, temveč prej logično in uspešno nadaljevanje. Že v okviru zagrebškega projekta *Komparativno proučavanje jugoslavenskih književnosti*, v katerem je avtor z znanstvenim in pedagoškim delom aktivno sodeloval in znotraj katerega so bili v 80. letih prejšnjega stoletja organizirani štiri simpoziji in izdani zborniki referatov, je namreč slovenska književnost na raziskovalni premici zavzemala eno od mest sosednjih književnosti. Dokaz, da je pritegnila pozornost avtorja kot literarnega kritika, pa so knjižne ocene v dveh njegovih knjigah, *Kritiki knjigoslovja i drugih kritikah* (1987) in *Raznolikem pjesništvu* (2003).

Pričujoča knjiga, zbir že predhodno med letoma 1998 in 2003 objavljenih desetih razprav, razporejenih v dva dela: *Razmimoilaženja, teorijske opozicije in Tumačenja, analize*, je tako plod, dozorel v zadnjem času avtorjevega intenzivnega ukvarjanja s slovensko književnostjo. Loteva se je z inovativno metodo interkulture literarne zgodovine, interkulturelno interpretacijo oz. hermenevtiko distance in komplementarne optike, izvirajočo iz nemške literarne vede – interkulturelne germanistike Aloisa Wierlacherja. Po Kovačevih besedah v predgovoru gre za dopolnitev in tudi svojevrstno nadaljevanje njegove prejšnje knjige *Poredbena i/ili interkulturalna povijest književnosti* (2001), ki je k sreči izšla že v času, znova naklonjenemu »oživljenemu interesu za nove, interkulturelne pristope k fenomenom literarne zgodovine«.

Neposredno s teoretičnimi izhodišči, utemeljenimi v prejšnji knjigi, sta povezani uvodni razpravi iz prvega razdelka: *Epistolarna književna historiografija Stanka Lasića – Hrvatski ili srpski jezik, bugarska ili srpska književnost?* in *Interkulturalna povijest bosanske književnosti – Uvodne teze ili terminološka i metodološka razmimoilaženja*. Besedili tematizirata po zlomu skupnega državnega okvirja in razdelitvi kulturnega prostora osnovna oz. na prvi pogled najbolj opazna in skrajno občutljiva južnoslavistična (politična?) problema v novih razmerah na prostoru nekdanje Jugoslavije: vprašanje poimenovanja in posledično odnosa do (nekdanjega) srbohrvaškega, danes pa (ali res?) hrvaškega, bosanskega, srbskega in črnogorskega knjižnega jezika ter književnosti (in zveze med njimi) in seveda s prejšnjim vprašanjem povezano vprašanje opredelitve ter preučevanja književnosti narodov Bosne in Hercegovine. Kot južnoslavist širšega raziskovalnega področja in poznavalec omenjene problematike se je Kovač s tematiko spopadel v širokem esejističnem zamahu, izhajajoč iz izkušenj svojega obsežnega preteklega dela. Obakrat je opozoril na nevarnost zapiranja v okviru lastne nacionalne filologije, ki na prostoru enega policentričnega srednjejužnoslovenskega knjižnega jezika in več književnosti, ki so različne, pa vendar podobne in povezane na različne načine, ne more ponuditi pravih rezultatov. Odprtost k različnemu, spoznavanje drugega in drugačnega, ki temelji na sprejemanju drugih kultur, kamor bi morali biti usmerjeni tudi južnoslavistični študijski programi, je pot do uspešnega interkulturalnega pogleda na književnost in kulturo, do izpeljav interkulturalne slavistike.

Koncept interkulturalne južnoslavistike logično vsebuje tudi profil v več jezikih in književnostih orientiranega študenta in poznejšega slavista, ki mu je s tem omogočeno živeti se v vlogo posrednika med dvema ali več bolj ali manj tujimi/različnimi/drugimi kulturami, v primeru avtorja pričujoče knjige med slovensko in hrvaško. Na eni strani gre za predstavljanje

lastne kulture drugi kulturi (najpogosteje se v takem položaju znajdejo lektorji na tujih univerzah), na drugi strani gre za obraten proces, predstavljanje druge kulture lastni. Po Kmeclovem mnenju v že omenjeni Cesarjevi knjigi je takšna vloga posebne vrste prednost: »Z vsem tem slovenistični znanosti daje bogate poglede in ocene ‘od zunaj’, kakršne ‘slovenska’ slovenistika zaradi narave stvari v nobenem primeru ne bi zmogla dati.« V preostalih osmih besedilih v Kovačevi knjigi se obe vlogi izmenjujeta: v dveh študijah je hrvaškemu bralcu predstavljen del Kosovelovega opusa in poezija slovenskih jezuitov (Tumačenje ekspresionističkoga pjesničkoga teksta, objavljeno v zborniku *Ekspresionizam u hrvatskoj književnosti i umjetnosti*, in Pjesništvo slovenskih isusovaca, objavljeno v zborniku *Religijske teme u književnosti*), razprava Secesija v hrvaški kajkavski poeziji, najprej objavljena v *Slavistični reviji*, pa slovenski strokovni javnosti predstavlja del opusa hrvaške kajkavske lirike Dragutina Domjanića z začetka prejšnjega stoletja. S takšnima vlogama se avtor približuje položaju, v kakršnem je v Zagrebu, Osijeku in Novem Sadu slovenistično in slavistično deloval Jože Pogačnik, za katerega je Kovač že leta 1990 v *Književnih listih* zapisal, da je »resnični propagator slovenske književnosti v drugih okoljih oz. eden utemeljiteljev ‘komparativne jugoslavistike’ kot študijskega predmeta«. Pogačnik je v *Ponorelih kompasih* leta 1996 zase menil, da je bil v »čudovitem položaju, ko hkrati si in nisi notri ter zato lahko vidiš stvari, ki jih oni, ki so samo ‘notri’, nikakor ne morejo spoznati«. Kovačeva študija o Pogačnikovi literarnovedni metodi z naslovom Pogačnikova regionalna komparatistika je bila najprej objavljena v posthumno izdanem spominskem zborniku *Literarni izzivi*. Po njegovem mnenju je Pogačnikovo delo dokaz, kako je treba preseči okvirje nacionalne historiografije, ki v širšem raziskovalnem polju postane očitno pomanjkljiva. Kovač poudarja, da se je interkulturalni pristop v sklopu primerjalne južnoslavistike izkazal kot potreben, kakor hitro se do določenih literarnih pojavov ni moglo pristopiti iz monocentrične

perspektive (npr. problematika avtorjev t. i. dvoje pripadnosti).

V slovenski in hrvaški literarni zgodovini sta med tovrstne pisce, katerih opus je v slovenskem in hrvaškem jeziku, uvrščena najmanj dva – Stanko Vraz in Zofka Kveder, žal oba do nedavnega v slovenski literarni zgodovini v precejšnji meri zapostavljena. Z ustvarjalnostjo obeh se v referatih s simpozijev *Obdobja* avtor ukvarja v besedilih Pripovedno pjesništvo Stanka Vraza in *Svoje-strano* u dvopripadna autora (Romani Zofke Kveder, Poljska u *Hanki*). V preučevanju ustvarjalnosti, ki sodi v dve (sosednji) nacionalni književnosti, se metoda interkulture interpretacije izkaže kot nepogrešljiva za ugotavljanje segmentov, skupnih ali različnih v obeh delih opusov. Tako se po avtorjevi analizi Vrazovega pripovednega pesništva pokaže, da je sicer bil, kot je ugotavljala pretekla literarna veda, nedvomno lirski pesnik, vendar tudi s talentom za narativno, kar zaradi ponesrečenih večjih pesnitev ni prišlo do pravega izraza. Kovačevo delo o Vrazu, »Slovencu-Hrvat«*,* kot je zapisano na spominski plošči v Zagrebu, prinaša o tem pesniku slovenski literarni vedi nov in svež prispevek. Enako je mogoče reči za študijo o romanih Zofke Kveder, ki z letom prve objave sicer sovпада z izidom monografskega dela slovenske feministične literarne teorije *Držno drugačna: Zofka Kveder in podobe ženskosti* (2003) Katje Mihurko Poniž, s čimer obe deli sklepata dolgo obdobje zatišja o Zofki Kveder v slovenski literarni zgodovini (to je bilo leta 1995 prekinjeno z delom *Pišejo ženske drugače?* Silvije Borovnik). Avtor se osredotoči na pisateljico manj znano delo, leta 1916 v hrvaščini napisani roman *Hanka*, umeščen v Poljsko v prvi svetovni vojni, v katerem po analizi z interkulturnimi kategorijami svoje-tuje ugotavlja večslojno polivalentnost in privlačnost tako v jezikovnem kot tudi idejnem (feminističnem in pacifističnem) smislu. Njegovo vrednotenje romana *Hanka* sooblikuje niz vrednotenja dveh drugih hrvaških literarnih zgodovinarjev, hkrati pa se od obeh razlikuje. Dunja Detoni Dujmić je v delu *Ljepša polovica*

književnosti (1998) feministično idejo *Hanke* ocenila kot »vsekakor najslabša mesta te proze«, Krešimir Nemeć v monografiji *Povijest hrvatskog romana: od 1900. do 1945. godine* (1995) pa v *Hanki* pogreša ravno samozavestno žensko, »o kateri ni niti sledu«. Kovač je mnenja, da bi ponovni slovenski prevod oz. kritična hrvaško-kritična izdaja pomenila pridobitev za obe strani (v letu 2004 je več kot sto let po slovenski izdaji izšel hrvaški prevod zbirke kratke proze Zofke Kveder *Misterij žene* prevajalke Anamarije Paljetak in s spremno besedo Helene Sablić Tomić).

Vprašanje dvopripadnih avtorjev odpira tudi vprašanje odnosa dveh književnosti, mesta ene kulture v drugi in obratno, položaja drugega v naših očeh, kar je tematizirano v preostalih dveh besedilih, v prvem z naslovom *Stilska funkcija dijalekta/drugog jezika in v drugem, ki v največji meri okarakterizira naslov knjige *Međuknjiževna tumačenja: Slovenska i hrvatska književnost kao susjedne književnosti (i njihovo proučavanje)*. Sklep prve študije je, da se narečje/drugi jezik v hrvaški književnosti uporablja v podobne, stilistične namene, da pa iz rabe slovenskega jezika ni mogoče sklepati o trajnih predsodkih, ki jih imajo Hrvati o Slovencih. Predsodke pomagata odpravljati samo dobro poznavanje kulture drugega, kar je uresničljivo med drugim tudi z znanjem o njegovi književnosti. V primeru tovrstnega slovensko-hrvaškega povezovanja avtor ugotavlja neizenačenost v preteklosti: če je slovenskemu bralcu v nekdanji skupni državi znanje srbohrvaščine omogočalo neomejen dostop do izvirne hrvaške literature, se je hrvaški največkrat moral zadovoljiti le s srbskim prevodom ali slovenskim izvirnikom, ki ga ni razumel do take mere kot slovenski bralec hrvaško literaturo. Hrvati namreč, z redkimi izjemami, prevajalci npr. Luko Paljetkom in Slavkom Mihalićem, slovenskih piscev niso sistematično prevajali. Za slovensko-hrvaške sosedske odnose bi po avtorjevem mnenju kljub vsemu bilo mogoče reči, da niso obremenjeni z večjimi nesporazumi, kar še posebej s podobnostjo slovenskega*

in hrvaškega jezika in skupno izkušnjo preteklega življenja v večnacionalnih državnih okvirjih vodi k oblikovanju t. i. konteksta sosednjih slovanskih kultur, ki se lahko gradi tudi na osnovi široko zastavljenih študijskih programov. Zato Kovač še enkrat poudari svoj raziskovalni *credo*, in sicer, da se kaže potreba po novi interkulturni literarni zgodovini, osvobojeni (pogosto izključno) nacionalne monološke perspektive, v korist multikulturnega dialoga posameznikov in »večpripadnosti« posameznega opusa in literarnih del.

Če smo začeli z navedkom iz Cesarjeve knjige, končajmo z besedami iz njegove

monografije *Poetika pripovedne proze Cirila Kosmača*, ki jo je leta 1981 pospremil recenzentski pripis, da gre pri njenem avtorju za »enega najresnejših neslovenskih slovenistov«. Dodajmo z zapoznelimi čestitkami ob desetletnici prevzema zagrebške slovenistične katedre Zvonka Kovača še misel, kako je tudi s knjigo *Međuknjiževna tumačenja* njen avtor pokazal, da je uspešen naslednik enega svojih predhodnikov.

Vladka Tucovič
Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije Koper
vladka.tucovic@guest.arnes.si

Blanka Bošnjak: *Premiki v sodobni slovenski kratki prozi*. Maribor: Slavistično društvo Maribor (Zora 38), 2005. 223 str.

Znanstvena monografija Blanke Bošnjak, katere raziskovalni predmet je napovedan v samem naslovu, se v obravnavi opira na dvesto kratkih pripovedi tridesetih avtoric in avtorjev, nastalih po letu 1980. Na eni strani gre za poskus, predstaviti »različna problemska vozlišča« (9) sodobne slovenske kratke proze kot nasledka množstva literarnih tokov v obdobju slovenske literarne postmoderne, na drugi strani za potrebo po preučitvi korpusa glede na izbrana in specifična problemska polja, na podlagi katerih je mogoče oblikovati klasifikacijsko shemo besedil, to pa s kritičnim zavedanjem o nezmožnosti redukcije raznovrstnosti literature v en sam model in izpostavitvijo njegove nedokončanosti.

Predgovoru in uvodnemu delu sledijo štiri osrednja poglavja, ki jih zaokrožajo sklepne ugotovitve s ponovnim premislekom smotra raziskovanja, vse skupaj pa zaključuje seznam literature (209–215), ki sega od Aristotelove *Poetike* do spoznanj tuje (R. Barthes, J. Baudrillard, F. Stanzl, M. Bal, G. Genette idr.) in domače literarne vede (J. Kos, M. Kmecl, M. Štuhec, M. Hladnik, M.

Juvan, S. Borovnik idr.), na podlagi katerih Blanka Bošnjak ponuja lastno orientacijo po tem kompleksnem raziskovalnem področju. Poglavje *Literarnostilne opredelitve slovenske kratke proze konec 20. stoletja* v prvem delu definira diapazon kratkopripovednih proznih vrst, osredotočajoč se zlasti na vsebinsko-idejni, formalno-stilni in motivno-tematski aspekt: ukvarja se s temeljnimi značilnostmi novele, prehaja na kratko zgodbo in vzpostavlja povezavo s t. i. majhno zgodbo. Prepraševanje literarnoteoretskih pojmov je tudi sicer stalnica včasih bolj, drugič manj plodnega (odvisno od intence) znanstvenega razpravljanja v slovenski literarni vedi, čeprav ima, kot zapiše tudi Miran Hladnik, uporabno vrednost zlasti v okviru srednješolskega izobraževalnega procesa, deloma teoretsko orientiranega študijskega branja na univerzitetnem študiju. Osvetlitev vrstnih pojmov služi v namene pojasnjevanja in umeščanja tudi tega segmenta literarne ustvarjalnosti v sistem literarnovednih spoznanj. Za literarnega zgodovinarja je posebej zanimiv drugi del poglavja, ki se ukvarja s teoretično razgradnjo duhovnozgodovinskega konteksta, kjer